ten en didactische aanwijzingen maken het tot een plezier om met geschiedenis bezig te zijn.

De 32 bronnen op transparant vormen een verhaal apart. Hieronder vallen prenten, teksten, voorpagina's van kranten, cartoons, advertenties en affiches, in volledige kleuren afgedrukt of met behulp van steunkleuren versterkt. Een aantal daarvan - ik doel hier op de tekst van het volkslied of staaltjes van puriteins moralisme - kan men proberen te slijten bij de sectie Engels, andere zijn goed bruikbaar in ons geschiedenisonderwijs: de New Deal, de rol van de vrouw in de oorlogsindustrie, Martin Luther King en de Burgerrechtenbeweging of de Vietnamoorlog. De transparanten in deze categorie geven door hun weergave van het gekozen materiaal tevens een aardig tijdsbeeld.

Land of Promise, de derde transparantenatlas in deze reeks is van Scott, Foresman & Co, de grootste educatieve uitgever in de VS. Dat kosten noch moeite zijn gespaard is aan deze uitgave duidelijk te merken. De verzorging is in een woord voortreffelijk te noemen: mooi, duidelijk en helder lettertype; weinig overbodige informatie; heldere contrasterende kleuren; goede vlakverdeling. De folie waarop deze kaarten zijn afgedrukt is van de beste kwaliteit.
In principe heeft deze uitgever gekozen voor het afdrukken van één kaart op een folie. U heeft hier 56 kaarten en 13 grafieken en schema's op 55 sheets. De keuze van het kaartmateriaal is breder: de handelsroutes naar Europa in de late Middeleeuwen, het Verdrag van Tordesillas en de slavenhandel zijn in deze atlas opgenomen, terwijl er meer aandacht wordt geschonken aan ontwikkelingen in het buitenland. De typografie van schema's en grafieken - demografische, economische en economisch-geografische - is een lust voor het oog. In deze atlas ligt wat de kaarten betreft het accent duidelijk op de 20ste eeuw. Het ontbreken van opdrachten, vragen en didactische aanwijzingen is een klein minpuntje voor deze uitgave, maar net als bij *The American Pageant* geen onoverkomelijk bezwaar. De kaarten zijn overduidelijk.

Is aanschaf de moeite waard?
De besproken atlassen zijn vrijwel geheel op de geschiedenis van de VS gericht, zij het dat alle atlassen grote aandacht besteden aan de rol van het land als supermacht. De geschiedenis van de VS neemt ook in onze methoden een grote plaats in. Dat zou aanschaf kunnen rechtvaardigen. Alle atlassen bieden goed, multi-functioneel lesmateriaal, dat zowel in onder- als in bovenbouw gebruikt kan worden; steeds goed verzorgd, kleurrijk materiaal dat didactisch op verschillende wijzen kan worden ingezet.
Er is hier terloops al opgemerkt dat bepaalde transparanten uit *The American People* beter aan de sectie Engels gesleten kunnen worden, maar als uw sectie aanschaf overweegt, waarom dan niet in samenwerking met de sectie aardrijkskunde? De VS vormen in de methoden al jarenlang vast onderdeel van de canon en zeer vele transparanten kunnen ook bij het aardrijkskunde-onderwijs hun nut bewijzen.
Als uw sectie aanschaf overweegt, dan is *The American People* de meest complete set door de vragen, opdrachten en didactische aanwijzingen, die de beide andere atlassen ontberen. *The American Pageant* en *The Land of Promise* ontlopen elkaar niet veel in geboden kaartmateriaal, zij het dat de laatste in een aantal opzichten kwalitatief beter uitgevoerd is. Docenten aan universiteit of hogeschool zou ik deze laatste atlas zonder meer adviseren als zij de geschiedenis van de VS behandelen.
De atlassen zijn zonder meer hun geld waard. Uw lessen zullen er een bijzonder tintje door krijgen. Misschien moet de aanschafprijs hier dan maar de doorslag geven?
Henk van Duijsen.

VROUWENGESCHIEDENIS

Rudolph M. Bell, *Sancta Anorexia. Vrouwelijke wegen naar heiligheid. Italië 1200-1800* (Amsterdam 1990; vertaling van: *Holy Anorexia*, Chicago 1985) 300 blz.

In dit boek probeert de auteur het verband aan te tonen tussen de extreme ascese, met name de onthouding van voedsel, zoals die veelal door vrouwelijke heiligen werd beoefend - in dit geval Italiaanse vrouwen - en het verschijnsel/ziektebeeld dat we tegenwoordig kennen als anorexia nervosa. In beide gevallen gaat het volgens hem om een drang naar zelfstandigheid die zich allereerst uit in een - zij het niet normale - beheersing van het eigen lichaam, c.q. de eerste levensbehoeften. In de middeleeuwen en daarna werd dit gezien als vasten ter ere van God, nú wordt dat uiteraard anders uitgelegd.
In zijn inleiding geeft Bell aan welk lezerspubliek hij op het oog heeft: ten eerste degenen die zich bezighouden met de middeleeuwen en vroeg-moderne geschiedenis en degenen die zich interesseren voor vrouwengeschiedenis en de psychologische dimensies daarvan; ten tweede artsen en psychologen die zich bezighouden met oorzaken, behandeling en genezing van anorexia nervosa. In het eerste hoofdstuk wordt vervolgens een overzicht gegeven van diagnose en behandeling van anorexia nervosa in de loop der eeuwen. In de hoofdstukken daarna gaat de auteur terug naar de historische situatie; zo besteedt hij bijvoorbeeld in hoofdstuk 2 uitvoerig aandacht aan Catharina van Siena (14e eeuw) en in hoofdstuk 3 aan Veronica van Orsola (17e eeuw). Centraal staan in het onderzoek 261 vrome Italiaanse vrouwen die door de kerk worden erkend als heilig; ongeveer 90 van deze vrouwen vertonen tekenen van anorexia nervosa. Hoewel de schrijver zich tot Italië beperkt, komt uit zijn beschrijvingen wel naar voren, dat ook bij andere vrouwelijke heiligen dergelijke verschijnselen moeten zijn voorgekomen. Het bronnenmateriaal bestaat o.a. uit brieven en autobiografische aantekeningen. Achterin het boek geeft Bell een uitvoerige tabel van de bronnen die hem per vrouw ter beschikking stonden.

Ik vind dat de schrijver een en ander helder en overtuigend presenteert en ik denk, dat onderzoekers van anorexia nú hun voordeel kunnen doen met de historische gegevens en dat historici er baat bij hebben om te weten dat deze verschijnselen van extreme ascese niet alléén uit diepe vroomheid werden ingegeven. Het taalgebruik is soms wat populair (is dat misschien inherent aan het thema?), de vertaling is goed. De functie van het voor- en nawoord (van de hand van resp. Emma Brunt en Winny Weeda) is me echter volstrekt onduidelijk. Misschien had een verwijzing naar de specifieke deskundigheid van de beide dames op dit gebied iets kunnen verhelderen.
Voor de schoolsituatie zou ik tot slot nog het volgende willen opmerken: met behulp van dit boek kan duidelijk gemaakt worden dat de geschiedenis ons nog heel wat kan leren, ook van een in onze ogen zo modern verschijnsel als anorexia nervosa. Er blijken in de middeleeuwen al vrouwen te zijn geweest die er een extreem ascetische levenswijze op na hielden. Hun motivatie was overigens een totaal andere dan van de tegenwoordige anorexia- patiënten. Nú spreken we over patiënten, toen was er sprake van "vrouwelijke wegen naar heiligheid". Ik denk overigens, dat we ons de verschillen ook weer niet al te groot moeten voorstellen.
P.Bange